

Edebiyatın sessiz kahramanları

Kitabı sonuna kadar heyecanla okumamızı sağlayan, kurgusu mu, konusu mu yoksa dili mi? Dilden dile çevrilirken, yazarın üslubunda değişiklik olmaması ve aynen korunabilmesi olası mı? Çevirmenlere sorduk, bir dilden ötekine çevirdikleri kitaplar hakkında neler söyleyecekler diye... Konuğumuz, Necdet Neydim.

□ Aytül AKAL

Hangi dilden çeviri yapıyorsunuz?
- Almanca.
- Yapacağınız çeviriyi siz mi seçiyorsunuz, yoksa yayınevi mi seçip size veriyor?

- Bu güne kadar yayımlanmış tüm çevirilerimi yayınevlerine ben önerdim.

- Hangi yayınevlerine çeviri yaptınız? Toplam kaç kitap çevirdiniz?

- Afa, Düzlem, Mavibulut, Kelime, İş Kültür Yayınevleri, **Günışığı** Kitaplığı'nda çevirilerim yayımlandı. Toplam 28 kitap.

- Siz çevirmenlikle ilgili kuramsal bağlamda da çalışmalar yapıyorsunuz. Bu konuda kitaplarınız ve makaleleriniz var. Genç çevirmenlere, hangi kuramsal çalışmanızı önerirsiniz?

- Kendi çalışmalarımın önce Akşit Gökürk, Tahsin Yücel, Saliha Paker, Turgay Kurultay, Toury, Evenzohar, Vermeer ve ve adlarını buraya sığdıramayacağım çeviribilimcilerin çalışmalarını öneririm. Sonra benim özellikle çeviri çocuk edebiyatı üzerine oluşturmaya çalıştığım çalışmalardan yararlanabilirler. Bu konuda üç kitabım vardı, onlar yeniden yayıma hazırlanıyor. Çocuk ve Edebiyat, Çeviri Çocuk Edebiyatı, Genç Kız Edebiyatı bu konudaki çalışmalarım. Ayrıca makalelerim de var.

- Peter Hartling (Benjamin Anna'yı Seviyor, Büyükbaba Taşınıyor), Christine Nöstlinger (Aklımdan Düşünceler Geçen Çocuk, Lollipop) ve Janosch'un kitaplarında (Palavracı Lari Fari, Sen Bir Kızıldenizsin Hannes) çevirmen olarak sizin adınızı görmemiz bir rastlantı mı yoksa özellikle mi yeğliyorsunuz bu yazarları?

- Elbette rastlantı değil. Adı geçen yazarlar çok önemli "eşitlikçi çocuk edebiyatı" anlayışının temsilcileridir ve ben, bu yazarları ve kitaplarını ya kendi kararım ya da bir proje bağlamında çevirdim ve "Çeviri Çocuk Edebiyatı Dizgesi"nde yerini almasını istedim. Her çevirimin o bağlamda ayrı bir çevirme gerekçesi vardır.

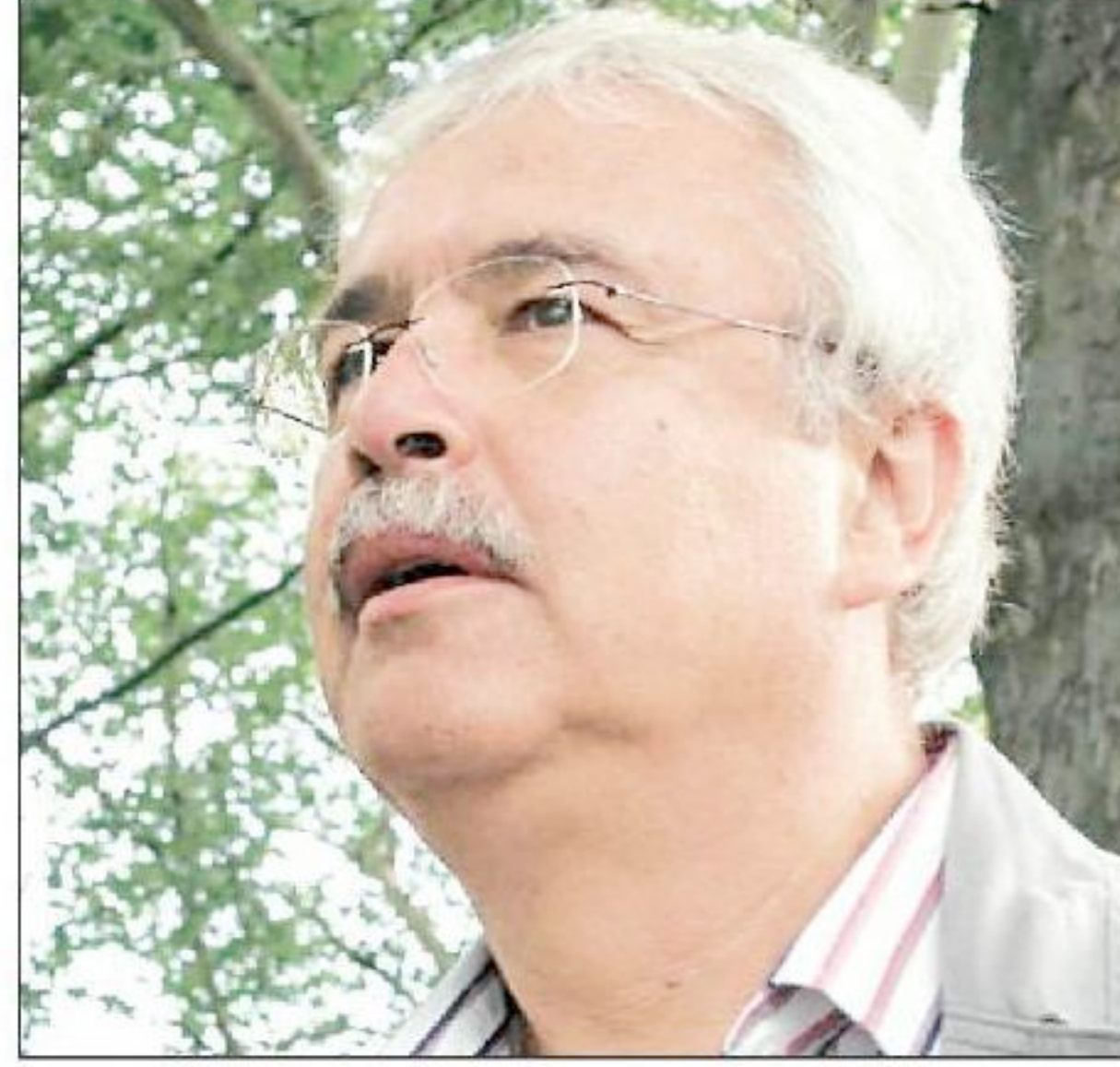
- En çok hangi türde çeviri yapmayı seviyorsunuz? (Roman, öykü, şiir, bilimkurgu, akademik çalışmalar, vb.)

- Tür olarak bilim-kurgu çevirmedim. Okumayı araştırmayı severim ama çeviriyi hiç düşünmedim. Diğerlerinden çevirdim. Şiir benim özel tutkum. Makale, akademik dünyam, öykü ve roman, sürekli uğraşım. Ama ben yine de çevirmenin alan olarak uzmanlaştığı türlerde çeviri yapmasını öneririm.

- Daha çok hangi yaşa çeviri yapmayı seviyorsunuz?

- Şiirde yetişkinlere; ama öykü, roman olunca çocuklara çevirmek daha güçlü amaçlar içeriyor.

- "En sevdiğim" diye ayırdığınız bir çeviriniz var mı?

- En sevdiğim demeyelim ama kendi başına çok önemli bir temsil rolü üstlenen çevirim var: Benjamin Anna'yı Seviyor. Çocuk gerçekliği açısından ilklerden, ilk psikolojik çocuk romanı, çocuk aşkını anlatır ve bu romanı bir dönem (ki hâlâ) flört etmek ahlaksızlıktır denildiği için "çocukların bile aşkı vardır" diyerek muhalif bir anlayışla çevirmiştik. Ama çocukların, çocuğa göre aşkları vardır, bunu da büyükler anlamazlar. Önyargıları izin vermez.

- Çevirilerinizin yanı sıra öyküler, masallar, romanlar, şiirler de yazıyorsunuz. Yeni kitaplar planlıyor musunuz?

- Hem de çok sayıda.. Ancak birçok alanda (STK) çalışmalarım var. Yine de bana başlısı olan zamanı çok da israf etmeden kullanmayı çok istiyorum. Bir şiir kitabı yolda. Dört öykü kitabı, iki Andersen uyarlaması da eli kulağında. İki araştırtma çalışmamı iki yıldır toparlamaya çalışıyorum. Bu arada çocuk hakları ve çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yazılar yazıyorum www.0-18.org da yayınlanıyor. Bir çalışmam var ki o yayımlandığında çok mutlu olacağım. Ayrıca dört yılı aşkın süre emek verdiğimiz Eğitim-Sen katalogları da yayımlandı. Okulöncesi, İlköğretim ve Gençlik ve Genel Edebiyat Katalogları. Bunlar benim için çok önemli çalışmalar.

- "Bir gün şu kitabı çevireyim" diye bir hayaliniz var mı?

- Elbette. Çeviri benim için hayalden öte bir sorumluluktur. O sorumlulukları yansıtan bazı kitaplar var.

- Çeviri yaparken, kitabın yazarı ile iletişim kuruyor musunuz?

- Hayır. Özellikle çocuk edebiyatında bunu anlamsız buluyorum. Metin kendisini anlatır. Anlamak çevirmene düşer. Anlamamışsa çevirmesin demeyi tercih ederim.

- Sizce çeviri dilinde genel bir kırılık ya da bozulma var mı? Varsa nasıl aşılar?

- Eğer gerçekten çevirmen özellikleri taşımayan, salt dil bilen kişilerle çalışma yaparsanız, dilde bazı yanlışlıklar hatta bozukluklar olabilir. Bunu çeviri dilinde kirlenme var diye tanımlamak çok yanlış olur. Ben asıl kirlen-

menin çeviride değil telif alanda olduğunu düşünüyorum. Şu anda çocuk edebiyatında sanki İngilizce düşünülüp Türkçe yazıldığı izlenimi veren bir çok kitapla karşılaşmak mümkün gerçek olan şu ki, bu kitaplar çeviri değil. Ancak çocuk edebiyatı çevirisinde karşılaşılan en önemli sorunların başında çevirmenlerin metnin zaman dengesini tutturamadıklarını görüyoruz. Bu da onların aslında kendi dillerini bilmediğini gösteriyor.

Bir de bir başka kırılık okuruna saygısızlık içeren çevirilerdir. Kaynak metne sadakat çevirmene ve yayıncıya (ola ki kaynak metnin yayıncısı ön koşul koysun) okurun kendi değerine hakaret içeren bölümleri okura ulaştırmak zorunluluğu getirmez. Çocuğu korumak (elbette fanusta değil) gerekir. Bunu tüm toplumlar yapar. Bizim gibi öykünmecilik durumlarında ne yazık ki aksi yaşanıyor. Hiçbir toplum kendi değerini bir başkasının aşağılamasına olumlu bakmaz. Hele ki, bunu öncelikle çocuğuna ulaştırmayı istemez. Bu, isterse bir başyapıtta yazılı olsun. Çocuğun kendi kültürüne, etnik aidiyetine, inanç alanına dönük önyargılar çocuk edebiyatında olmaması gerekir (hatta kaynak metinde de olmaması gerekir). Çocuk edebiyatında yerel ya da evrensel bağlamda önyargıların olmaması gerekir. Bu, yaşamın başka alandaki gerçeklikleriyle karşı karşıya getirilmeyeceği anlamını taşımaz. Geçmişte yüz temel eserde, var olan metinlere yapılan saçma müdahaleler yüzünden şimdi dışarıdan başka baskılarla karşılaştığımız bir gerçek. Umarım bunu daha ayrıntılı tartışacak bir ortam buluruz.

- Sizce iyi bir çeviri nasıl olmalı?

- İyi demeyelim. İyi kendi içinde kötüyü saklı tutar, tersi de olabilir.

Necdet Neydim

1955'te Ödemiş'te doğdu. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölümü'nden mezun oldu. Çeviri Kuram ve Uygulamaları Bilim Dalı'nda doktorasını tamamlayan Neydim, halen aynı üniversitenin Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı'nda yardımcı doçent olarak çalışıyor. Şiir, roman ve öykü çevirilerinin yanı sıra çocuk edebiyatı üzerine kuramsal yazılar yazıyor. Çocuk öyküleri Almanya'da iki dilli yayımlanıyor.

Biz nitelikli diyelim. Nitelikli bir çeviri, kaynak metnin, kaynak metnin erek kitlesinde yarattığı etkiyi, simetrik değil, eşdeğerli biçimde, erek metnin (çeviri) erek kitlesinde oluşturabilen metindir. Birebir sadık yapılan çeviri (ne demekse) çocuk edebiyatında tutmaz, tutmamıştır. Saçmalıktır.

- Sizce Türkiye'de yeterli sayıda, yetişmiş, konusunda yetkin çevirmen var mı?

- Kesinlikle var. Bizde eksik ve yetersiz olan editördür. Alan uzmanı editör bir elin parmaklarını geçmez. Asıl, alan uzmanı editör yetiştirmek gerekir. Ben çok nitelikli onlarca çevirmen ismi sayarım. Ayrıca daha da önemli bir şey: Çevirmenler de bu alanda uzmanlaşmayı hedeflemelidirler. Çünkü kolay sanılan çocuk edebiyatı çevirileri yapılan çevirinin doğruluğuyla değil, oluşturulabilen dilin güzelliğiyle okunur oluyorlar.

Ayrıca yayınevlerinin (özellikle çocuk edebiyatı alanında) salt ticari kurumlar olmasını onaylamak çok mümkün değil. Elbette alanda para kazanacaklardır ama önceliklerinin kültür hizmeti olduğunu ve topluma bu bağlamda sorumlu olduklarını unutmamaları gerekir. Ve yine özellikle çeviri alanda salt ticari, popüler kitapları incelemek, onların öncelikli kültürel sorumluluklarından uzak durmaları demektir.

Çeviri öncelikle kültür taşıyıcılığıdır ve kültürel karşılaşmalar sağlayandır. Çeviriyle farklı olanı tanır, anlar ve ona kendinizi anlatma isteği duyarsınız.

Çocuk edebiyatında çeviri de salt eğlence değil aynı zamanda kültür, tanıma, sosyalleşme, çağdaşlaşma ve yeni akımlarla karşılaşmadır. Çevirmen ve akademisyen olarak sürekli bunu öncelidim.

- Çeviri çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı alanı içinde belli bir yere ve öneme sahip midir?

- Türkiye'de çeviri çocuk edebiyatı 1869 larda başlar. Modernleşmeyi isteyen ve Batı'da ortaya çıkan kentleşme ve sanayileşmenin yarattığı yeni toplum yapısından etkilenen dönemin aydınları öncülüğünde -zaman zaman sarayın desteği ya da engellemeleri de yaşanarak- çocuk edebiyatı dizgesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak kendi edebiyat alanında buna dönük metinler olmadığı için boşluğu doldurmak amacıyla çeviriden yararlanılmıştır. O dönemin gerçekliği budur. Tarihsel sürece baktığımızda çeviriden, ya kendi edebiyat dizgenizdeki boşluğu doldurmak için ya da yeni anlayışları kendi edebiyat dizgenize taşımak için yararlanırsınız. Çeviriyi, yukarıda da vurguladığımız gibi salt ticari bir araç olarak ele almak onun gerçek anlamını saptırmak olur. Her çeviri kendi edebiyat dizgemizde dış dünyadan gelen farklı bir temsil olduğu kadar, kendi edebiyatımız için de yeni pencerelerin açılması demektir. Çeviriye karşı çıkan çoğu kişi aslında kendisini kuşatan dünyanın çeviri olduğunun bilincinde değildir. Hatta yazmaya çalıştığı metinlerin çeviri sürecinde oluşan geleneklerin uzantısı olduğunun farkında değildir. Ayrıca daha basit ifade edersek aynı dili konuşurken bile çeviriye gereksindiğimizi unutmamamız gerekir. Çeviri bize ötekini anlama çabasının gerekliliğini de animsattır.

Tüm bunlar çeviriyi -çoğu zaman yaptığı gibi- kutsal bir alan haline getirmez. Telif alanda olduğu gibi çeviri alanının da ciddi bir eleştiri kurumuna gereksinmesi vardır. Bu kurumun oluşması alandaki boşluğu da denetim altına alacaktır diye düşünüyorum. ■